

СТАЈНА ТАЧКА

Идентитет Војске Србије

СНАГА ТЕМЕЉНИХ ВРЕДНОСТИ

Пише Душан ГЛИШИЋ

Чување и неговање српских војничких традиција и успомена на херојске подвиге, људе и догађаје из наше војничке прошлости јесте обавеза коју припадници Војске Србије имају према свим нашим прецима који су се несебично жртвовали и положили животе у одбрани слободе, територијалног интегритета и права на самосталан живот српског народа и свих грађана Србије, али и према младим нараштајима које треба подстицати да цене слободу и мир

Фото: Јово Мамула

Фото: „Одбрана”

Кад говоримо о идентитету војске, било које, па и наше, не смемо заобићи вишеструке чиниоце тог занимљивог феномена, од обележја, изгледа униформе и одликовања која су, некако, највише везана управо за војну професију, па до традиције која, зависно од времена, мање или више утиче не само на избор војних празника, већ и на односе у војсци и њеној организацији. Нема сумње да на идентитет војске утиче много тога, али је истина и да сам идентитет није без утицаја. Како на истрајност и борбени морал припадника војске, тако и на патриотизам и вредновање војне професије у друштву. Па и на идентификацију с војском и војним позивом, тако потребну сваком народу и свакој држави у свако време.

Вредносна опредељења војске обично се не разликују од оних за која се залаже држава, тако да у редовним ситуацијама дилеме нема. Али, током последњих неколико деценија, од краја прошлог века до данас, кад је реч о нашој војсци, много тога се променило. Под притиском транзиције, промењена су и најзначајнија вредносна опредељења, па је од некадашње, у многоме идеолошки одређене ЈНА настала Војска Србије, знатно више окренута традицији.

Ако неки народ на „брдовитом Балкану” зна шта су непокор и слободарска традиција, онда је то, без сумње на првом месту, српски. Само у прошлом, 20. веку био је при-

нуђен да се ослобађа и брани чак пет или шест пута. Све је то, на крају, дестабилизовало српске државе и дезоријентисало српски народ, па се последњих неколико година поново трага за идентитетом војске са којим бисмо се као народ, али и као грађани Србије, у потпуности идентификовали. Без остатка. Потпуно свесни да нам од тога, заправо, може да зависи и снага којом ћемо бранити државу и њен опстанак.

Несумњиво је да се од војске увек очекује да чува државни интегритет и достојанство народа. Због тога идентитет војске и војни имиџ највише одређују професионализам, образовање, искуство и оспособљеност њених припадника, дакле све оно што, у одређеној мери, опредељује њену снагу и моћ. А снагу и моћ Војске Србије опредељује и традиција, којој се с правом враћамо. Да ли и у довољној мери, остаје нејасно, с обзиром на време у коме живимо, али и окружење с којим делимо судбину.

РЕЧ ПСИХОЛОГА

Психолог Нада Марковић, начелник Одељења за развој психолошке делатности у Управи за кадрове Сектора за људске ресурсе Министарства одбране, сматра да је идентитет војне организације одређен њеном организационом културом, вредносним системом, традицијом и друштве-

Фото: Горан Станковић

ном мисијом, стратегијом, припадницима њених команди и јединица, односима и начином комуникације, како унутар војске тако и са окружењем, укључујући и одреднице визуелног идентитета (симболи, униформе и друго). Али, истиче, на обликовање идентитета војске у свести њених припадника и грађана, поред наведеног, утичу историјско сећање, као и актуелне друштвено-политичке околности.

– Општи процес глобализације крајем 20. и почетком 21. века и крупне друштвено-историјске промене у свету и региону, које су условиле и транзицију српског друштва, довеле су до трансформације и реформе војске, а тиме и до промена њеног идентитета и вредносног система. Нека наша истраживања показала су да је традиционални вредносни систем, заснован на родољубљу и патриотизму, претрпео промене у савременом окружењу. Иако патриотизам и даље представља моралну вертикалу војске, систем вредности усмерен је у већој мери него раније на рационалност, ефикасност, обученост и професионализам. Те промене одговарају новој визији српске војске која мора да буде у стању да одговори на безбедности изазове са којима се суочава – рекла је Нада Марковић, додајући да је питање идентитета, у психолошком смислу, питање саме човекове суштине.

Идентитет особе је доживљај личног јединства и континуитета, свест о томе ко смо и по чему нас други препознају.

Тај доживљај је сложен и обухвата родни, национални, породични, верски, професионални и друштвени идентитет.

– Колективни идентитет припадника војске је њихов доживљај припадања, повезаности и јединства са осталим члановима колектива (групе, јединице, војне организације) и подразумева прихватање заједничког вредносног система и заједничких циљева. Идентификација припадника са вредностима и циљевима војске је темељ морала и способности војске да оствари своје мисије. Професионални идентитет припадника војске почива на осећају повезаности са другим припадницима војне професије и мере до које себе дефинишу оним што раде у својој струци, обављајући радне задатке и војне дужности. Развој професионалне каријере, стручно оспособљавање и усавршавање, напредовање, ношење чиновна, униформе и војних знамења, као и неговање традиција јединице којој припадају представљају битне одреднице њиховог професионалног идентитета – каже психолог Нада Марковић.

МОЋ МЕДИЈА И ЛИЧНОГ ПРИМЕРА

Несумњиво је да велики утицај на поистовећење сваког појединца са заједничким циљевима јединице, а тиме и војске, имају квалитет вођства и јединство колектива који чине војну организацију. Ауторитет старешина, узајамно >

поверење и поштовање, позитивни међуљудски односи, јединство личних и колективних циљева и чврсто прихваћени позитивни ставови и уверења чине снагу колектива и обезбеђују ефикасно извршење задатака, чак и по цену жртвовања ради општег интереса.

Неподељено је мишљење да највеће богатство војске чине њени припадници и да непријатељ може да дође до података о броју и наоружању неке формације, али не сме да сазна снагу морала и оданости њених припадника. Психолози истичу да морал јединице почива на усвојеним вредностима и односима заснованим на отворености, искренности, другарству, солидарности, поштовању и поштењу... Уважавање доприноса сваког појединца и брига о потребама припадника и њихових породица безусловно јачају идентификацију припадника војске са својом јединицом и њеним циљевима.

– Спроведена истраживања показују да припадници наше војске негују хуманистичке и традиционалне вредности, као што су слободарски дух, правда, патриотизам, породица, част, али и модерне и индивидуалистичке вредности: лично самопоштовање, срећа, образовање, људска права, одговорност, безбедност земље и економски напредак. Испитивања јавног мњења говоре о континуирано високом нивоу поверења грађана у институцију Војске Србије. То поверење свакако почива на позитивној слици о идентитету, моралу и традицијама наше војске, о њеној улози у новијим друштвено-историјским кретањима и одговорности њених представника и припадника према задацима и мисијама које им је друштво доделило – подвлачи психолог Нада Марковић.

На свест припадника војске, њихов морал и борбеност, али и на идентификацију младих генерација са војском и војном професијом, несумњиво утичу и филмови са војном тематиком. Познато је да у америчкој војсци велику пажњу поклањају управо тој културолошкој сфери представљања војске и њених циљева. Зна се, на пример, да у сваком холивудском „војном филму” сцена у којој се појављује застава САД не сме бити краћа од три секунде и да војни цензори добро пазе на понашање војника приказано у тим филмовима. Филмови са војном тематиком све су чешћи и код нас. Само серија „Војна академија” већ неколико година изазива неподељену пажњу различитих генерација. Недавно снимљени документарно-играни

Психолог
Нада Марковић

Идентификација припадника са вредностима и циљевима војске темељ је морала и способност војске да оствари своје мисије.

Потпуковник доцент
др Далибор Денда

У српској традицији основу државотворне идеје на којој се заснива и војна традиција чини Косовски завей, револуционарна борба српског народа у Првом и Другом српском устанку, ослободилачки ратови вођени у 19. веку, балкански ратови и Први светски рат, антифашизам као основна духовна вертикала Другог светског рата, тешка одбрана отаџбине од НАТО агресије 1999. године.

филмови о борби за очување државе на Косову и Паштрику, својим драматичним сценама, снагом истине и сведочењем учесника, освојили су публику. Колико су ти и такви филмови значајни за идентификацију младих са војним позивом, питали смо госпођу Марковић.

– Утицај филмова са ратном тематиком на свест припадника војске и грађана и њихову идентификацију са војском, у највећој мери, зависиће од уметничке снаге и чињеничне утемељености документарног приступа стварности, које филм и други медији нуде када говоре о трагичним и сложеним догађајима из наше новије историје. Истраживања у тој области су нажалост мало заступљена, а била би од значаја за систем одбране и у практичном смислу због нових могућности за сагледавања привлачности војне професије припадницима младе генерације, од чега зависи и њена будућност – рекла је психолог Нада Марковић.

РЕЧ ИСТОРИЧАРА

О значају традиције за идентитет припадника Војске за „Одбрану” је говорио и историчар потпуковник доцент др Далибор Денда са Института за стратегијска истраживања. Наглашавајући да војне традиције представљају основу идентитета сваке војске, Денда подвлачи схватања, правила и обичаје везане за обављање борбених задатака и војнички живот. Војне традиције такође представљају важан инструмент у школовању и обуци припадника војске и доприносе њиховој идентификацији са циљевима и улогом војске у друштву и изградњи морала и патриотизма код њених припадника. Војне традиције могу се, каже Денда, поделити на три основне категорије: борбене традиције, традиције везане за школовање и обуку и традиције из свакодневног војничког живота.

– Главне војне традиције, које проистичу из војног професионализма, исказују се у поштовању ратне заставе, привржености припадника војске униформи (која треба да одражава и националне и историјске особености), у поштовању војне обавезе и војничке заклетве, хероизму и самопожртвованости у борби, међусобној солидарности, војничком другарству, личном примеру храбрости и одважности официра, бризи старешина за живот потчињених, поштовању чинова херојства и личног доприноса појединца

Фото: „Одбрана“

ДИСКОНТИНУИТЕТ У НАЗИВУ ЈЕДИНИЦА

Иако Закон о Војсци Србије (члан 24. а) предвиђа да се јединицама ВС и установама Министарства одбране могу давати имена по значајним личностима и догађајима који представљају непролазну војну вредност и традицију, дисконтинуитет са традицијом у Војсци Србије до данас је остао најизраженији управо у називу јединица. У српској војсци до 1918. године национална традиција се огледала у називима пешадијских пукова, од којих је већина носила име неке значајније историјске личности или савременог владара. Тако је 1. пешадијски пук био „Милоша Великог“, 2. пешадијски пук „Књаза Михаила“, 3. „Стевана Синђелића“ 4. „Стевана Немање“, 12. „Цара Лазара“, 13. „Хајдук Вељка“, да поменемо само неке од њих. Код коњичких пукова два од четири имала су имена историјских личности, па је 1. коњички пук у свом називу носио име „Милоша Обилића“, а 2. име „Цара Душана“, док је Шумадијски артиљеријски пук носио уз назив и име „Танаска Рајића“.

Националне особености поштоване су и у Војсци Краљевине СХС/Југославије па су поред традиционалних српских пукова овенчаних славом из ратова 1912–1918. године јединице тога ранга носиле имена и историјских личности из националне историје Хрвата и Словенаца. У ЈА/ЈНА главна традиција која се поштовала била је она везана за НОР, па се дисконтинуитет осетио пре свега у називу јединица, од којих су неке добијале епитет „пролетерске“ и томе слично. Ипак део предреволюционарне традиције очувао се у називу појединих касарни, маршевима који су преузети из српске и краљевске југословенске војске какви су на пример *Парадни марш* или *Гардијски марш* Станислава Биничког, *Марш хероја*, као и српски парадни корак, поред руског и пруског, један од најлепших на свету. Иако се највећа пажња посвећивала датумима из НОР-а, војне свечаности и почаста тада су пратиле и обележавања значајних јубилеја из српске историје, као што су 150 година од Првог српског устанка или 50 година од почетка Првог светског рата.

унутар оружаних снага, одавању војних почести погинулим друговима, поштовању старешине и бризи потчињених за његов живот у борбеним дејствима, негативном односу према издајницима и кукавицама, хуманом односу према заробљеном противнику...

У јачању и ширењу војних традиција велику улогу играју традиционални војнички ритуали који, заједно са војним свечаностима и почастима, представљају главне компоненте система војних церемонијала. Свакако најзначајније војне церемоније су свечаности поводом полагања војничке заклетве, подизања и спуштања заставе, параде и дефилеи посвећени значајним датумима из војне прошлости...

Чување и неговоње српских војничких традиција и усвојена на херојске њодвије, људе и догађаје из наше војничке прошлости јесте обавеза коју припадници Војске Србије имају према свим нашим прецима који су се неседично жртвовали и положили животије у одбрани слободе...

– На западу се традиција веома снажно одражава у поштовању историјског континуитета код назива истакнутих војних јединица – истиче Денда. – У оружаним снагама САД сматрају да се значајан део војног потенцијала једне земље заснива на људима васпитаним на сопственој војној традицији. Циљ традиција јесте да се развије понос на припадност оружаним снагама САД и да се успоставе снажне пријатељске и професионалне везе међу њиховим припадницима које представљају основу војничког начина живота. Веровање да је припадник јединице наследник херојских дела јединице која сежу стотинама година уназад представља моћно оружје. Из тих разлога је на пример 7. коњич-

Онај ко нема шта да брани заправо не постоји – његов живот је празан јер себи не поставља никакве циљеве чија би реализација могла да се уврсти у инвентар постигнућа у животу који се наставља и траје. Зато је важно памтити оно што нам је важно и што нас чини оним што јесмо.

ВАЖНО ЈЕ ПАМТИТИ

Професор етике на Филозофском факултету у Београду др Јован Бабић истиче да без стабилности колективног идентитета (коју обезбеђује Војска) нема обичаја, нема никаквог подразумевања, нема успостављених очекивања, нема основног друштвеног поверења, нема могућности планирања. Зато је колективни идентитет од виталне важности за живот и његов квалитет (предвидивост је услов сваке сигурности). Али то се не може постићи без традиције, која даје оно што је ту најважније – континуитет живота кроз, по претпоставци, његово цело трајање, не само у току свачијег живота него и међу генерацијама.

Држава и њен конститутивни фактор, војска, отуда зависе од тога да ли постоји јака и прихваћена традиција, да ли постоји нешто „наше“ у шта се оно „своје“ уграђује као елемент. Појединачни, индивидуални живот је конкретна инстанца једног ширег феномена, дугорочног живота колектива, у који се онај индивидуални уграђује и из кога црпи свој смисао и могућност своје вредности. Онај коме је стало до будућности, томе је стало и до прошлости – није могуће бити искрено заинтересован за своје унуке и истовремено равнодушан за своје дедове (као што и наша заинтересованост за наше унуке претпоставља наду да ће и они бити заинтересовани за нас – а не да ће бити равнодушни према нама).

– Може се рећи да се колективни идентитет успоставља на онај исти начин на који се успоставља и индивидуални идентитет: самоперцепцијом и прихватањем одређеног скупа вредности и вредносних начела која нас дефинишу и чине оним што јесмо – каже професор Бабић. То укључује једнако пројектовање будућности кроз планове и коначни инвентар остварења које неки појединац или неки колектив остваре, али и прошлост као скуп сећања о оствареним вредностима у прошлости. Ово последње је традиција, лична, породична, национална, државна. То значи да је живот процес који долази из прошлости и који се наставља и да је оно што смо били једнако релевантно у одређењу онога што јесмо, као и оно што сада чинимо и што планирамо да будемо. Укратко, у томе се састоји само бивствовање, односно постојање сваке личности којој је стало до себе и сваког колектива који постоји и траје. Такав колектив има шта да брани, зато што памти шта се десило и шта је било важно у прошлости и да је оно што се сада постиже и што ће се евентуално још постићи, бити део исте целине и у будућности: да смо своји на своме и да смо спремни да то покажемо одлучношћу да се то брани. Оно што је било може се сачувати само активним памћењем и прихватањем тога што се памти као своје, у оном истом смислу у коме смо сами своји, ако смо заиста своји.

Онај ко нема шта да брани заправо не постоји – његов живот је празан јер себи не поставља никакве циљеве чија би реализација могла да се уврсти у инвентар постигнућа у животу који се наставља и траје. Зато је важно памтити оно што нам је важно и што нас чини оним што јесмо. И зато има смисла памтити и говорити о догађајима који су се већ одиграли, зато што они чине традицију, оно што се брани зато што је вредно да се брани.

ки пук оружаних снага САД којим је командовао генерал Кастер данас механизована јединица под тим истим називом. Посебан пример херојства за припаднике оружаних снага САД која чини део америчког војничког идентитета јесте одбрана тврђаве Аламо у Тексасу, у којој су се сви браниоци добровољно жртвовали одбијајући да се предају вишеструко надмоћнијој војсци мексичког генерала Санта Ане. Војна традиција има највећи значај и у морално-психолошкој припреми руских војника, она представља важан део васпитног и културно-просветног рада, који се остварује информисањем припадника војске, разним активностима информативно-васпитног карактера на тему очувања војних традиција и ритуала, победа руског оружја у разним ратовима и оружаним сукобима, успешног командовања и примера херојства припадника војске како из историје своје тако и других јединица.

Војну традицију у изградњи идентитета војске негују и наши суседи. Тако се у бугарској армији посебно негују традиције руско-турског и српско-бугарског рата, балканских и Првог светског рата, те учешћа бугарске армије у Другом светском рату од 1944. до 1945. године, док је култ заставе такође изузетно изражен. Код армија бивших југословенских република главно место имају тзв. Домовински рат у Хрватској и Словеначки рат за независност, док су у Северној Македонији то Илинденски устанак и антифашистичка борба у Другом светском рату.

– Чување и неговање српских војничких традиција и успомена на херојске подвиге, људе и догађаје из наше војничке прошлости јесте обавеза коју припадници Војске Србије имају према свим нашим прецима који су се несебично жртвовали и положили животе у одбрани слободе, територијалног интегритета и права на самосталан живот српског народа и свих грађана Србије, али и према младим нараштајима које треба подстицати да цене слободу и мир. У српској традицији основу државотворне идеје на којој се заснива и војна традиција чини Косовски завет, револуционарна борба српског народа у Првом и Другом српском устанку, ослободилачки ратови вођени у 19. веку, балкански ратови и Први светски рат, антифашизам као основна духовна вертикала Другог светског рата, те одбрана отаџбине од НАТО агресије 1999. године. Ипак, треба нагласити да је код нас када су војне традиције у питању, за

разлику од многих других савремених војски, историјски гледано више пута био присутан дисконтинуитет – каже доцент др Далибор Денда.

Значај заставе неупитан је у свакој војсци, па и нашој. Застава је у српској војсци традиционално имала посебан статус, који је био одређен и нормативним прописима. Она је била изузетно цењена међу војницима. На основу *Правила службе* војничка застава је била светиња „дарована од краља и освећена од Бога” и према њој се поступало као према реликвији.

– У складу са значајем заставе, војник није смео да је остави и осрамоти, о чему говори догађај спасавања заставе 13. пешадијског пука „Хајдук Вељко” Тимочке дивизије I позива током изгубљене битке на Чеврнтији 6. септембра 1914, када су санитарски капетан Миливоје Петровић и редов Јаков Нелих под непријатељском ватром кренули да препливају Саву како би заставу пренели на други обалу. Посебан традиционални церемонијал представљало је и полагање заклетве – напомиње Денда. – Још од времена Првог српског устанка војничка заклетва је обавезивала на одбрану државе, а уједно је имала и религиозни карактер. Свакако најпознатији војни, а уједно и народни симбол српске војничке традиције јесте капа шајкача. Она је у српску војску уведена током ратова 1876–1878. и убрзо је постала и део националне ношње. Шајкача је као део униформе задржана и у војсци Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца/Југославије да би је тек након Другог светског рата у војсци сменила тзв. титовка совјетског модела. Стилизација шајкаче била је уведена и као део маскирне униформе Војске Србије, али се у скорој време уместо ње све више носи беретка.

Традиција и континуитет јединица на неком историјском простору код нас се обележавају и путем поставки у спомен-собама. Та традиција била је једно време прекинута њиховим уништавањем јер се сматрало да су многе од њих представљале остатке идеолошког комунистичког наслеђа. На тај начин нетрагом су нестали многи вредни експонати и документи који су сведочили о историјском развоју војске на нашем простору, напомиње Далибор Денда и додаје да се значају спомен-соба за изградњу идентитета војске последњих година поново поклања заслужена пажња.

– Чињеница је да садашња војнотериторијална подела и формација јединица Војске Србије, углавном, није утемељена на традицији – сматра Денда. – Она се на првом месту разликује у томе што су у време Краљевине Србије и Југославије главне јединице као носиоци традиције били пукови и дивизије, а данас су то батаљони и бригаде. Све снисмо да се формација војске не може заснивати само на традицији и да она у највећој мери зависи од развоја технике, тактике и захтева које политичко руководство поставља пред оружане снаге, али би свакако требало водити рачуна и о ефекту који би континуитет јединице могао да има на морал њених садашњих припадника, те покушати да се постојеће јединице кроз спомен-собе и обележавањем традиција повежу са својим славним претходницима. |

Поклон Управи за логистику

Фото: Г. Станковић

Пише Д. ГЛИШИЋ

Пуковник др Марко Андрејић у пензији је нешто више од годину и по дана. Вишегодишњи редовни професор и начелник Катедре логистике у Војној академији, дипломирани инжењер, аутор бројних књига, научних и стручних радова, пројеката и анализа из области логистике недавно је одлучио да свој целокупни стваралачки и научни капитал, остварен током више од 25 година наставничког рада у Војној академији, остави својим колегама у Управи за логистику Генералштаба Војске Србије. Савремена рачунарска технологија омогућила му је да све радове, који обухватају осам ауторских уџбеника, комерцијалну књигу, скрипта и лекције, више од 300 научних радова, објављених у домаћим и страним стручним часописима и научним скуповима, многобројне анализе, студије и пројекте, правила и упутства, зборнике радова... сажме у екстерни хард-диск величине 550 Gb. Обиље научног материјала из области логистике тако је постало својина установе која осмишљава, планира, организује и реализује развој логистике у Војсци Србије.

У материјалу су документована и бројна научна догађања у земљи и иностранству, значајна за развој логистике одбране и националне логистике и образовање нових генерација стручњака у тој области. Непроцењив је значај научног и стваралачког блага које је пуковник у пензији др Марко Андрејић годинама сакупљао и у чијем је стварању и сам учествовао. Нема никакве сумње да се тиме допринос дојучерашњег наставника у логистичком промишљању и неговању међугенерациског континуитета у развоју логистике у војсци не завршава ни после напуштања активне службе и растанка с дојучерашњим колегама. Уз захвалност што је своје немерљиво стваралачко дело поклатио будућим генерацијама логистичара, споменимо и то да је у штампи животно дело проф. др Марка Андрејића „Логистика у систему одбране” на више од 1.450 страница. |